

інформаційної культури, запропоновані у дослідженнях Г. Воробьова [2], А. Столяревської [8], а також - методики визначення сформованості здібностей та якостей особистості, запропоновані у дослідженні Л. Столяренко [9].

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Альбуханова-Славская И. А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 285 с.
2. Воробьев Г. Г. Твоя информационная культура. – М.: Молодая гвардия, 1988. – 303 с.
3. Краевский В. В., Хуторской А. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах // Педагогика, 2003. - № 3. – С.3-10.
4. Кузьмина Н. В. Методы для анализа деятельности педагогов: Методические рекомендации. – Л., ИЦДБ, 1975. – 12 с.
5. Математические методы в социологическом исследовании. – М.: Наука, 1981. – 334 с.
6. Онищук Л. Формування професійної активності вчителя // Початкова школа, 1998. - №4. – с.50-51.
7. Сафин В. Ф. Психология самоопределение личности: Учебное пособие / Свердловский пединститут. – Свердловск, 1986. – 142 с.
8. Столяревская А. Л. Средства и методы формирования информационной культуры студентов // Международная научно-техническая конференция «MicroCAD96. Информационные технологии». – Харьков ХГПУ, 1996. – С. 110- 111.
9. Столяренко Л. Д. Основы психологии. Практикум. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2003 – 703 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бабенко Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: проблеми формування інформаційної культури майбутніх вчителів історії.

ІДЕЇ ПРИРОДОВІДПОВІДНОГО ВИХОВАННЯ В НІМЕЦЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ КІНЦЯ ХVІІІ СТОЛІТТЯ.

Юлія БОНДАРЕНКО (Кіровоград)

В статті автором розглядається погляди німецьких педагогів кінця ХVІІІ століття на проблему природовідповідного виховання. Автором аналізуються підходи до поєднання розумового та фізичного виховання.

В статті автором розглядається погляди німецьких педагогів кінця ХVІІІ століття на проблему природосообразного виховання. Автор аналізує підходи до поєднання розумового та фізичного виховання.

Ключові слова: природовідповідне виховання, розумове виховання, фізичне виховання, гармонійний розвиток.

На сучасному етапі оновлення суспільства в Україні суттєвою характеристикою освіти є перехід до гуманістичної парадигми, згідно з якою у центрі всіх освітніх процесів повинна стояти особистість дитини, її природовідповідне виховання.

Питання природовідповідного виховання особистості є актуальним

для сучасного суспільства. Саме у формуванні молодих людей з природними даними, творчими потенціями, високим рівнем моральних принципів та розумово – вольовою активністю зацікавлена наша держава.

Для сучасних науковців та педагогів пріоритетного значення набуває необхідність вивчення, переосмислення та узагальнення ціннісних засад природовідповідного виховання. Звернення до історії зарубіжної педагогіки дозволить майбутнім педагогам скласти більш повне уявлення про передумови та джерела становлення ідей щодо вивчення природовідповідного виховання дитини, дасть можливість орієнтуватися у різних педагогічних напрямках, творчо використовувати педагогічну спадщину зарубіжних педагогів для розв'язання сучасних освітніх проблем.

Для кращого усвідомленні ідеї природовідповідного виховання особистості необхідно дослідити історію цього питання, місце, яке відводилось йому в педагогіці, зокрема у німецькій педагогіці кінця XVIII століття, оскільки зазначений період позначався розробкою конструктивних ідей природовідповідного виховання особистості і є мало вивченим.

Цій проблемі присвячено низку досліджень у німецькій педагогіці (Б. Амбрустер, К. Бауер, М. Бьонш, В. Гаммель, І. Гербарт, Д. Германн, А. Дістервег, А. Зальцман, І. Трапп, І. Кауфманн, Ф. Паульсен, В. Кессель, К. Нойманн).

В сучасних українських дослідженнях окремі аспекти цієї проблеми досліджувалась в працях Ваховського Л. Ц.; Козак Н. В. В своїх дослідженнях вони більше зосереджувала увагу на етапах підготовки майбутніх педагогів та їх роль у природовідповідному вихованні особистості.

Вивченню досвіду природо відповідного виховання у зарубіжних педагогіці присвячені також праці Н. Абашкіна, Т. Вакуленко, Г. Коваленко, А. Ліготського, С. Пангелова, З. Малькової.

Але ґрунтового дослідження, яке б вивчало особливості природовідповідного виховання в німецькій педагогіці кінця XVIII століття, на сьогодні немає. Тому метою нашого дослідження є аналіз поглядів німецьких педагогів кінця XVIII століття на проблему природовідповідного виховання.

Педагогічні надбання учасників просвітницького руху Німеччини кінця XVIII століття на сьогодні заслуговують значної уваги, адже метою їх діяльності було пропагування природовідповідного виховання. Особливо яскраво ідеї природовідповідного виховання розкриті зарубіжними педагогами у гармонійному поєднанні розумового та фізичного виховання.

Німецьким педагогом, який звертав увагу на проблему природовідповідного виховання був І. Г. Кампе (1746-1818). Метою виховання він вважав формування особистості відповідно до її природних особливостей і життєвого призначення. Лише той стане корисним для суспільства громадянином і щасливою людиною, хто з дитинства живе у згоді з самим собою, стверджував він. Одним із найважливіших завдань виховання Кампе називав формування природних даних, почуття обов'язку і громадянської свідомості. Втілення цього завдання Кампе відносив до періоду між закінченням дитинства і вступом у доросле життя. Вчитель повинен приділяти дитині в цей період основну увагу, незалежно від її статевої приналежності. Молода людина повинна знати свої права і обов'язки, стати громадянином, патріотом своєї країни, старанним, діловим і тим, хто уміє добитися успіху у всіх своїх розумних починаннях. Кампе докладно аналізував значення позитивного прикладу батьків у вихованні дітей і створенні міцної сім'ї, підкреслюючи, що «який витік, такий і струмок».

Батьки, за його словами, повинні не лише дотримуватися єдиних вимог до виховання дітей, але й поводитися так, щоб їхні поведінка і манери були вкрай гармонійними та відповідали природі дитини. У статті «Про якнайранішнє формування дитячої душі» він одним із перших ставив питання про те, що починати виховання дитини слід ще в утробі матері, «через її органи чуттів і думок», вимагав якомога раніше спілкуватися з дитиною, надавати їй свободу, не допускати примусу і непотрібного обмеження, дозволяти «душі жити, слідуючи природі» [3,127]. Як основний засіб розвитку фізичних і розумових сил новонародженого Кампе називає «самотійність».

Кампе намагався дати відповідь на питання, як розвинути природні сили дитини для того, щоб вона могла протистояти будь-яким труднощам життя: починати потрібно із спостереження за поведінкою дитини, аналізувати її індивідуальні особливості, укріплювати спочатку закладені природою здібності. Водночас не допускати посиленого розвитку талантів в ранньому віці, оскільки це може шкідливо позначитися на подальшому фізичному і розумовому розвитку дитини.

Так, першою необхідністю для кожного члена суспільства, незалежно від його належності та статі, був гарний фізичний розвиток, якому повинно було приділятися багато уваги в навчально-виховних закладах всіх типів.

Досить чітко обґрунтування необхідності поєднання розумового навчання з фізичним вихованням розглядають в роботі П. Віллауме «Про розвиток тіла...», розміщеного в восьмому томі «Allgemeine Revision».

Розглядаючи питання про призначення фізичного виховання, П. Віллауме стверджував, що воно необхідне для того, щоб людина

могла користуватися своїм тілом ціленаправлено, щоб людина була весела і щаслива, щоб людина могла по справжньому насолоджуватися життям, легко виконувати свої обов'язки і як можливо легше переносити життєві негаразди.

Було б хибним думати, що німецькі педагоги оцінювали значення фізичного виховання вузько, тільки з точки зору підготовки молоді до праці і вироблення фізичної витримки. Вони справедливо вважали, що розумове та фізичне виховання знаходилися в нерозривному поєднанні між собою і недооцінка одного з них приводить до порушення природовідповідного виховання людини.

Вони вважали, що нехтування фізичним вихованням дітей досить негативно відображалось на розумовому розвитку. П. Віллауме наполягав на тому, що необхідно робити фізичні вправи для того, щоб тіло могло сприймати й виконувати потреби душі, а душа через тіло могла б розвивати свої сили.

Подібні думки про взаємозв'язок фізичного та розумового розвитку людини висловлювали й інші представники німецької педагогіки. Штуве, наприклад, стверджував, що «як дух діяв на тіло, так і навпаки, тіло діяло на дух» [6; 34]. Говорячи це він мав на увазі, що прояв всіх видів людських емоцій, як позитивних, так і негативних, справляв відповідний вплив на фізичне почуття людини і на здоров'я тіла. Це давало можливість підійти до проблеми природо відповідного виховання, враховуючи цілісність і різнобічність людської природи й закладених у неї потенцій.

Так, Х. Зальцман вважав, що здоров'я людського тіла в значній мірі залежало від характеру їжі, яку вживала людина. Тому він рекомендував давати дітям тільки просту, але ситну їжу – молочні та м'ясні продукти, хліб, різні овочі, ягоди та фрукти.

Х. Зальцман категорично виступав проти всяких тістечок, тортів, здобних булочок, вважаючи, що вони не тільки некорисні, але навіть і шкідливі. Він вважав, що всі вишукані витвори кондитерського мистецтва могли з успіхом бути замінені ягодами та фруктами, які завжди приносили дітям велике задоволення.

Х. Зальцман вважав також, що для фізичного здоров'я дітей недостатньо одного правильного харчування. Для цього, на його думку, необхідно розумно організовувати все життя дітей, забезпечити їм достатнє перебування на свіжому повітрі кожного дня, а також сон в добре провітреному приміщенні. Розумові заняття пов'язані з перебуванням в закритому приміщенні повинні не тільки мати перерви для відпочинку та ігор, але також чергуватися з заняттями, які потребували фізичного навантаження, екскурсіями та роботою на присадибній ділянці, саду чи майстерень.

Не можна не відзначити того, що Х. Зальцман, займаючись питанням природовідповідного виховання, велике значення надавав загартуванню дітей. Всі види робіт на відкритому повітрі він вважав необхідним проводити при будь – якій погоді: в спеку, в мороз, під час дощу. При цьому він вказував, що таке загартування повинно проводитися поступово, особливо, якщо мова йде про тендітних дітей. Правильно вихованій дитині ніякі зміни погоди не принесуть шкоди, так як дитина до них вже звикла.

Разом з вказаними засобами фізичного виховання, Х. Зальцман передбачав також фізичні вправи, основані на природних рухах людини. Він включав сюди біг, стрибки, різні ігри, їзду верхи, танці.

Його прибічник Й. Базедов, крім цих видів фізичних вправ рекомендував боротьбу, яку на його думку ігнорують. Й. Базедов вказував, що знання прийомів боротьби являлося корисним для кожної людини як засіб самооборони, а також як важливий засіб розвитку всіх м'язів людського тіла.

Велика заслуга в розробленні теоретичних основ і практики фізичного виховання на основі природного розвитку дитини в німецькій педагогіці належить відомому педагогу Й. Гутс-Мутсу, який убачав у гімнастиці не тільки заняття дітей корисною справою, а й необхідною умовою вдосконалення та розвитку краси тіла як найважливішого чинника природо відповідного виховання особистості. Краса тіла, на його думку, - це основа здоров'я, правильної постави, фізичної сили і здорового духу [5;5].

Й. Гутс-Мутс брав активну участь у проведенні фізичних занять і спортивних змагань. Заняття фізкультурою включали в себе біг, стрибки в довжину, через рів і перешкоди, метання списа, диска, ядра, стрільбу з лука в ціль, піднімання вантажів, ходьбу по гострому краю дошки і багато іншого. Для кожного вихованця він визначав види і кількість вправ, розподіляв навантаження, вів записи, аналізував хід занять і їх результат. Щотижня кожен вихованець обговорював з ним нову програму занять зі збільшенням або зменшенням навантаження. Й. Гутс-Мутс правомірно вважав, що основи фізичного виховання повинні закладатися з моменту народження дитини. Вони починаються із загартовування її організму і привчання до елементарних правил гігієни. Він звертав увагу на роль правильного харчування для фізичного здоров'я організму. Його рекомендації містили відмову від солодкого, здобного, жирного в їжі. Харчування дитини має включати просту і поживну їжу: молочні продукти, фрукти, овочі, нежирне м'ясо, хліб. Він високо поцінював значення праці на свіжому повітрі, закликав займатися фізичною працею не менше двох годин щодня, не звертаючи уваги на спеку, холод, вітер і дощ.

Питаннями фізичного виховання займався і К. Лахман. Він говорив, що фізичне виховання повинне відповідати двом основним вимогам. Перша – це постійна турбота про здоров'я дітей, систематичний догляд за їх тілом. Діти повинні отримувати просту, здорову та в достатній кількості їжу. Одяг їх повинен бути простим та відповідати кліматичним умовам.

Друга вимога до фізичного виховання полягала в тому, що всі люди повинні мати можливість, займатися корисною діяльністю, тим самим тренувати своє тіло. Для дітей такі вправи повинні бути присутніми в різних іграх; для підлітків – в ходьбі, бігові, стрибках, плаванні, танцях, заняттях ремеслом та сільським господарством; для дорослих – в різних розвагах під час відпочинку.

Закономірним була також зміна поглядів на зміст та методи розумового навчання. І. Трапп, якого вважали першим німецьким професором педагогіки, в своїй праці «Про навчання взагалі», поставив питання про непотрібність навчати дітей в школах таких предметів, які трактували про потойбічний світ і тільки вносили плутанину в голови учнів. Замість цього він пропонував розвивати розум дітей шляхом вивчення тих навчальних предметів, які мали важливе практичне значення для життя всього суспільства. До таких навчальних дисциплін І. Трапп відносив математику, практичну логіку, основи правознавства, закони Батьківщини, науки про людину – одним словом все те, що сприяло розумовому та щасливому життю людства.

Аналогічну думку з питання змісту освіти висловив М. Штуве в своєму творі «Про необхідність як можливо раніше привчати дітей до живого пізнання і про те, як це робити».

Будучи солідарним з І. Траппом, М. Штуве вважав необхідним введення в навчальний план школи в числі необхідних предметів історію, фізику, математику, технології. Він доводив, що навчання юнацтва практичним знанням перш за все необхідне для держави, яка в такому випадку отримує корисних громадян. В результаті зміни змісту учбових планів «серед всіх класів розповсюджувалась культура, яка зробила людей розумними, винахідливими та сприяла розвитку того, що називалося зовнішнім благом» [5; 59].

Звичайно не можна вважати, що сама вимога введення в навчальний план згаданих предметів була абсолютно новою. Про це говорили Я. Коменський, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, а в умовах Німеччини вивчення частини цих предметів було вже введено в школи пієтистами. Заслуга німецьких педагогів заключалася в потребі приблизити вивчення навчальних предметів до потреб практичного життя, в спробі поєднати школу з життям.

Щодо змісту освіти великий інтерес викликають критичні вислови

Х. Зальцмана, які містились в його роботі «Про виховання».

Х. Зальцман починав з того, що з'ясував суть істини, яка, на його думку, проявлялася не в чому іншому, як в погодженні наших уявлень з фактами реальної дійсності. Приєднуючись до поглядів просвітників на невігластво як джерело всіх людських бід, Х. Зальцман вбачав важливий засіб пізнання істини в глибокому вивченні природи. «Природа – загальне джерело засобів проти людських бід та для збільшення людського благополуччя» [3; 76]. Але цього знання природи не вистачило німецькому суспільству, характерною особливістю якого була зневага до оточуючого реального світу. Однією з головних причин жорстокості людей по відношенню до природи Х. Зальцман вважав незадовільну роботу школи в сфері навчання природничих наук. В залежності від їх ставлення до природознавства він розділяв всі школи на три категорії.

До першої категорії він відносив всі навчальні заклади того часу, в яких природознавство не тільки не викладалося, але й навпаки, робилося все можливе, щоб відвернути увагу дітей від навколишньої природи.

Викладання в таких школах торкалося тільки таких предметів, яких дитина не бачила і не чула. Виходячи з такої школи, дитина могла відповісти на питання як розділяються ангели, в яких образах являється Бог, якою силою володіє свячена вода, але дитина не могла сказати, з яких частин складається рослина, яку користь приносить березовий сік.

В школах другої категорії природознавство вже викладалося, але самої природи учні не бачили, їм тільки оголошувалися назви окремих предметів. Закінчуючи таку школу діти знали багато слів, але не знали речей, які означали ці слова.

В самих кращих школах, до яких Х. Зальцман відносив реальні школи, де учням показували картинки із зображенням природи, не могли передати в точності характерні особливості такі як, колір, форму реальних предметів. Тому учні кращих шкіл, ознайомившись з предметами по картинках не могли впізнати їх в природних умовах.

Вважаючи все це абсолютно ненормальним, Х. Зальцман, як і інші філантропісти виступав за те, щоб зміст навчального матеріалу в школі, особливо з природничих наук, відповідав потребам їх природовідповідного розвитку та орієнтував дітей в світі реальних подій та явищ.

Не краще йшли справи, на думку Х. Зальцмана, на уроках географії та природознавства, на яких знову дітей «заводили» в різні чужі країни, говорили про екзотичні рослини та тварини. А так як все рідкісне привертало увагу, то діти дивувалися слонам та кокосовим горіхам залишаючись байдужими до коней та лісових горіхів» [4; 34].

Ці вислови Х. Зальцмана дуже близькі висловам П. Песталоцці

відносно послідовності в розумовому вихованні: потрібно починати знайомити дітей не з якимись чужими та незрозумілими речами, а з оточуючою рідною природою. Не можна не відмітити, що погляди Х. Зальцмана склались під впливом дидактичних праць Я. А. Коменського, які дуже цінували всі філантропісти, наприклад, принципи доступності і послідовності від близького до далекого.

Розглядаючи процес розумового виховання німецькі педагоги кінця ХУІІІ століття виходили з того, що в його основі повинен лежати принцип наочності. Здійсненню цього принципу вони надавали великої уваги. Недарма М. Штуве писав: «Якщо молоді потрібно досягти необхідного ступеня освіти, щастя та корисності, то вона повинна отримати власний досвід, повинна бачити власними очима і слухати своїми власними вухами, повинна сама вести спостереження, таким чином ознайомлюючись з предметами навколишнього середовища, такими якими вони були в реальності»[2; 42].

Аналогічна думка спостерігається і в роботі Й. Базедова «Агаторатор або про виховання майбутніх регентів» (1771), де він вказував на такі прийоми ознайомлення з природою, як демонстрація реальних предметів та їх зображення, розповідь про властивості цих предметів, спостереження за дослідами. Й. Базедов не рекомендував практикувати складні експерименти дослідницького характеру, оскільки це вже виходило за рамки завдань школи. Питання про необхідність використання в процесі навчання зображувальних засобів розглядалося також відомій роботі Й. Базедова «Книга батьків та матерів сімей та народів» (1770), основана на необхідності використання в школі картини та гравюри. Й. Базедов приводив чотири аргументи, суть яких зводилась до наступного:

1. картини завжди викликали інтерес дітей, навіть якщо на них зображувалися звичайні предмети, до яких діти в житті байдужі;

2. розповідь вчителя чи повчальна бесіда, створені на матеріалі картинки, могли бути більш живими, цікавішими та довше зберігатися в пам'яті дитини.

3. використання картинок на уроці дозволяло дітям дати уявлення про ті предмети, які не можливо показати в дійсності;

4. картини виконували незамінну допомогу на уроках іноземних мов, роблячи мову вчителя зрозумілою без перекладу.

Отже, німецькі педагоги кінця ХУІІІ століття висловили зміну поглядів на зміст природовідповідного виховання, яка полягала в тому, що:

– розвиток дитини здійснювати на основі природних задатків;

– пропонувався розвиток розумових здібностей дітей шляхом вивчення тих навчальних предметів, які мали важливе практичне значення для життя всього суспільства;

– зроблена спроба докорінно змінити методи навчання, замінити зубріння, пасивні спроби роботи вчителів та учнів, догматизм і схоластику новими раціональними методами викладання, спрямованими на активну і свідому роботу учнів;

– впроваджено в основу навчання елементи наочності;

– використано в процесі навчання образотворчі засоби, що завжди викликали інтерес у дітей і давали змогу дати учням на уроках уявлення про ті предмети, які не можна показати в дійсності;

– велику увагу приділено питанням фізичного виховання, виховання елементарних правил гігієни, використання фізичних вправ, заснованих на природних рухах людини.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бех І. Д. Виховання особистості. – К.:Либідь, 2003. – Кн.2. – 334с.
2. Демков М. И. Педагогика западноевропейская и русская. Педагогическая хрестоматия. – М.,1911. – 329с.
3. Джурицкий А. Н. История зарубежной педагогики: Уч. Пособие для вузов. – М.: ИНФРА, 1998. – 272с.
4. Дьюи Дж. Введение в философию воспитания. – М.: Издание ЦК Всероссийского союза работников просвещения, 1921.-63с.
5. Історія педагогіки/За ред. М. С. Гриценка. – К.:Вища школа., 1973. – 346с.
6. Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ ст., –Тернопіль, 1996.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА:

Бондаренко Юлія Олександрівна – викладач медичного коледжу імені Є. Й. Мухіна; здобувач кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: дослідження історико–педагогічних процесів німецької педагогіки.

СИСТЕМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ ВЧИТЕЛІВ

Яна БОНДАРУК (Черкаси)

Стаття присвячена дослідженню системи підвищення кваліфікації вчителів, визначенню напрямів її розвитку в післядипломній освіті. Проведено аналіз підходів до професійного розвитку педагогів

Статья посвящена исследованию системы повышения квалификации учителей, определению направления ее развития в последипломном образовании. Произведен анализ подходов к профессиональному развитию педагогов.

Ключові слова: система підвищення кваліфікації вчителів, післядипломна освіта, навчальний процес, підходи.